

ӨМНӨХ ҮГ

“Иргэн баян бол улс баян” хэмээх үг буй. Үүний цаана иргэн бүр эрх үүргээ ухамсарлан, өөрийн амьдрал ахуйдаа эзэн болж чадвал улс орны хөгжил сайн сайхан байхыг өгүүлж буй хэрэг билээ. Нөгөө талаас, аливаа улсын хөгжлийн эрхэм зорилго бол ард иргэдийнхээ сайн сайхан аж байдлыг дээшлүүлэх явдал байдаг. Энэ зорилгод хүрэхэд улс орон эдийн засгийн хувьд чадамжтай, хувь хүмүүс санхүүгийн хувьд чадамжтай байх нь илүү чухаг. Төр засаг дангаараа ажиллаад энэ зорилгыг биелүүлэх боломжгүй, гагцхүү үүнд иргэн бүрийн үүрэг, хувь нэмэр, идэвх санаачлага, оролцоо хэрэгтэй юм.

Иймээс Монголбанк, Сангийн яам, Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны яам, Санхүүгийн зохицуулах хороо хамтран Дэлхийн банкны техник туслалцааны хүрээнд “Олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх дунд хугацааны хөтөлбөр”-ийг боловсруулан Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөлөөр 2015 онд батлуулаад байна. Энэхүү хөтөлбөрийн үр дүнд хувь хүн Та өөрийн санхүүгээ зөв удирдан жолоодох, тухайлбал,

хувь хүний санхүүгийн талаарх үндсэн ойлголт, тодорхойлолтууд, орлого, зарлагаа тооцоолох, хянах, хуримтлал, хадгаламжтай болох, хөрөнгө мөнгөө зарцуулахтай холбогдон гарч болох аливаа эрсдэлт байдлаас сэргийлэх, хамгаалах, эдийн засаг, санхүүтэй холбоотой зөв, оновчтой шийдвэр гаргах зэрэг өөрийн өдөр тутмын болоод ирээдүйн эдийн засгийн амьдралд нэн шаардлагатай, мэдвэл зохих хувь хүний санхүүгийн мэдлэг, ур чадварыг эзэмших юм.

Бид хязгаарлагдмал нөөцөөр хязгааргүй хэрэгцээгээ хангахыг тэмүүлдэг. Тэгвэл хэрэгцээгээ бүрэн хангахын тулд хязгаарлагдмал нөөц, хөрөнгө мөнгийг зөв зарцуулахтай холбоотой хувь хүний санхүүгийн төлөвлөлт танд маш чухал. Хувь хүн та өөрийн бүхий л талын нөөц бололцоог ашиглах, нийгэм, эдийн засаг, санхүүгийн үйлчилгээний талаарх өөрт хэрэгтэй мэдээлэл олж авах, мэдээлэлдээ тулгуурлан шийдвэр гаргах, сонголт хийхдээ хэрэглэх зөв мэдлэг, хандлага, ур чадвар, зан үйл, дадал зуршлыг энэ сурах бичгээс олж авна гэдэгт бид найдаж байна.

МОНГОЛБАНК
ОЛОН НИЙТИЙН БОЛОВСРОЛ, МЭДЭЭЛЛИЙН ТӨВ

1. МӨНГӨ, МӨНГӨНИЙ ҮНЭ ЦЭНЭ

www.sankhuuginbolovsrol.mn

*“Мөнгөний мөн чанар нь эд зүйлс биш
нийгмийн харилцаа болдогт оршдог”*

К.Маркс

Мөнгө бол бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний төлбөрт төлж болох санхүүгийн хэрэгсэл. Мөнгө нь өөрийнхөө өртгөөр бусад барааны өртгийг илэрхийлж

байдаг онцгой таваар. Өөрөөр хэлбэл, мөнгө нь ямар ч таваараар солигдож чадах хөрвөх чадвар сайтай арилжаа, гүйлгээний хэрэгсэл юм.

ТАНЫ СОНОРТ

Бидний өвөг дээдэс эзэн Чингис хааны үе залгамжлагчид тэртээ Монголын нэгдсэн гүрний үеэс алт, мөнгө, зэс, гууль, хүрэл зоосыг цутгаж, цаасан мөнгийг хэвлэн гүйлгээнд гаргаж, эд баялагаа тооцоолж, гадаад гүрнүүдтэй худалдаа наймаа хийж байсан түүх бий. Мөнгөн гүйлгээний энэ баялаг уламжлал эзэнт гүрний задрал, манжийн дарлалын он жилүүдэд тасалдахад Монгол оронд мал, арьс шир, хадаг, цай зэрэг зүйл мөнгөний үүргийг гүйцэтгэж байжээ. Ардын засгийн үед буюу 1925 онд мөнгөний шинэчлэл хийх тухай түүхэн тогтоол гарч анх 200100 төгрөгийг гүйлгээнд оруулж байсан. Үндэсний шинэ мөнгөн тэмдэгтээр 900 сорьцтой 18 грамм жин бүхий цагаан мөнгөн зоосыг батлан гаргаж “төгрөг” гэж нэрлэсэн түүхтэй.

Мөнгө бол амьдралын зорилго биш харин зорилгод хүрэх хэрэгсэл юм. Мөнгийг байгаагаар нь хэрэглэдэггүй харин та түүнийг ашиглан хэрэгцээтэй

зүйлээ худалдаж авдаг. Энэ нь нийтэд хүлээн зөвшөөрөгдсөн үнэ цэнэтэй зүйлийг өөр нэг үнэ цэнэтэй зүйлээр солих боломжийг олгоно.

Мөнгө нь зөөвөрлөхөд хялбар, тогтмол үнэ цэнэтэй, дахин ашиглах боломжтой, мөнгөн тэмдэгтийг хэдэн онд гүйлгээнд

гаргаснаас үл хамааран ижил худалдан авах чадвартай, нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн байх ёстой.

Зураг 1. Мөнгөний үндсэн шинж

Тоологдохуйц, авч явахад хялбар байх

Нийт хэмжээ нь хязгаарлагдмал, нийлүүлэлтийг хянах боломжтой байх

Залгамж чанартай, хэдэн онд гүйлгээнд гарснаас үл хамааран ашиглагддаг байх

Жижиглэн худалдаа хийхэд зориулсан хуваагдмал нэгжтэй байх

Урт хугацаанд хэрэглэхүйц чанартай байх

Бүх нийтэд хүлээн зөвшөөрөгдсөн байх

Аливаа улс орны төв банк төрийн мөнгөний бодлогыг хэрэгжүүлэх замаар үндэсний мөнгөн тэмдэгтийн тогтвортой байдлыг хангаж ажилладаг. Харин

арилжааны банкууд мөнгийг өсгөж арвижуулах чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг.

Зураг 2. Мөнгөний гүйцэтгэх үүрэг

Төлбөрийн хэрэгслийн үүрэг.

Бүтээгдэхүүн үйлчилгээг зээлээр худалдан авахад үүссэн өр төлбөрийг төлөх хэрэгсэл хэрэгтэй ба энэ үүргийг мөнгө гүйцэтгэдэг. Жишээ нь: Бид зээлээр машин худалдан авах үед үүссэн, зээлийн өрийг төлөхдөө мөнгийг ашигладаг.

Тооцооны буюу өртгийн хэмжүүрийн үүрэг.

Таваар гүйлгээнд гарахын өмнө түүний үнэ цэнэ хэмжигдсэн байх ёстой бөгөөд аливаа таваарын өртөг мөнгөөр хэмжигддэг учраас мөнгөний өөр нэг үүрэг нь өртөг тооцох хэмжүүр болдог.

Жишээ нь: Бидний өдөр тутамд хэрэглэж байдаг 500 граммын савалгаатай усыг үйлдвэрлэхэд

байгалийн усыг шүүх, цэвэршүүлэх тоног төхөөрөмжийн зардал, тухайн усыг үйлдвэрлэж буй ажилчдын цалин хөлсний зардал, цахилгаан, дулааны зардал, сав, хаяглалтын зардал гэх зэрэг маш олон зардлууд тухайн бүтээгдэхүүний өртөгт шингэдэг бөгөөд үүнийг мөнгөөр хэмждэг.

Хуримтлалын хэрэгслийн үүрэг.

Энэ нь аливаа бараа таваарыг хүссэн цагтаа худалдан авах боломжийг хангасан бэлэн мөнгөний нөөц санг бий болгоно гэсэн үг юм. Үүний тулд мөнгө хөрвөх чадвартай байх ёстой. Жишээ нь: Бид гэнэтийн шинжтэй хэрэгцээ үүссэн үед нөөц сан хэлбэрээр хуримтлуулсан мөнгөө ашиглаж байдаг.

Арилжааны буюу гүйлгээний хэрэгслийн үүрэг.

Энэ үүргийн тусламжтайгаар бид өөрсдийн хэрэгцээт зүйлээ худалдан авах боломжтой болдог. Энэ үүргийн үед мөнгө бараа, үйлчилгээтэй нэгэн зэрэг солигддог.

Тодорхой хугацааны туршид бий болох мөнгөний орох, гарах урсгалыг мөнгөн гүйлгээ гэнэ. Хүний амьдралын өдөр тутам хэрэгцээнд зарцуулагдаж буй мөнгөний урсгалууд нь тухайн хүний

цэвэр хөрөнгийн хэмжээнд нөлөөлж байдаг. Аливаа хүн мөнгийг хэрэгцээндээ зарцуулахаасаа өмнө заавал хуримтлал үүсгэсэн байвал зохино. Энэ нь тухайн хүний ойрын үеийн аюулгүй байдалд нөлөөлөхөөс гадна урт хугацаанд санхүүгийн эрх чөлөөнд хүрэхэд алхам алхмаар тусалдаг.

Мөнгө нь хүмүүсийн янз бүрийн эрэлт, хэрэгцээтэй холбогдож, таваарыг таваараар солилцох үеэс үүсч хөгжсөөр өнөөг хүрсэн бөгөөд түүхийн явцад дараах хэлбэрийг дамжин хөгжиж иржээ.

Зураг 3. Мөнгөний төрөл

Мөнгө бол хүн төрөлхтний агуу их нээлтүүдийн нэг бөгөөд эдийн засгийн ухааны хамгийн чухал зүйл. Нийгэм эдийн засгийн нэг чухал харилцаа нь санхүүгийн харилцаа бөгөөд энэ нь мөнгөөр дамжиж хэрэгждэг.

Мөнгийг хүн өөрийн хичээл зүтгэл, уйгагүй хөдөлмөр, бүтээлч ажлын үр дүнд цалин хөлс, шагнал, төлбөр хэлбэрээр олохоос гадна хөрөнгө оруулалтаас ногдол ашиг, хүү хэлбэрээр олдог. Жишээ нь: Хадгаламжийн хүү, хувьцааны ногдол ашиг гэх мэт.

Мөнгийг янз бүрийн зорилгоор хэрэглэж болно. Тухайлбал, мөнгийг бусдад зээлдүүлэх, бусдаас зээлэх, төлбөр тооцоо хийх, хувьцаа бонд гэх мэт үнэт цаас болон үл хөдлөх хөрөнгө худалдаж авах гэх зэрэг маш олон янзаар ашиглаж болно.

ТАНЫ МЭДЛЭГТ

Нийгэм хөгжиж, үйлдвэрлэлийн харилцаа гүнзгийрэхийн хэрээр мөнгөний гүйцэтгэх үүрэг улам бүр нэмэгдэж ирсэн нь Монгол Улсын хөгжлийн түүхээс тодорхой харагддаг. Эрт үед мөнгөний үүргийг бод мал, хонь гэх мэт эд бараа гүйцэтгэж байсан. Орос Улсын Монголч эрдэмтэн И.М.Майскийн тодорхойлсноор, 1919 онд дараах жишгийг ардууд өөрсдийн худалдаанд ашиглаж байжээ.

*Жишээ нь: 1 гүү = 12 төлөг,
1 морь = 15 төлөг,
1 шар = 32 төлөг гэх мэт.*

Зураг 4. Мөнгөний хэрэглээ¹

**Мөнгө зээлэх,
зээлдүүлэх**

Мөнгийг бусдаас зээлдэж ашигласныхаа төлөө тодорхой хэмжээний төлбөр төлдөг. Хугацаа дуусах үед анх зээлсэн мөнгөө хүүтэй нь буцааж өгөх ёстой. Харин мөнгийг бусдад зээлдүүлсэн тохиолдолд тодорхой хугацаанд мөнгөө ашиглуулсны төлөөх төлбөрийг хүү хэлбэрээр анх зээлсэн мөнгөнийхөө хамтаар авна.

**Мөнгийг
хуримтлуулах**

Мөнгийг хэрэгцээт зүйлдээ зарцуулахаасаа өмнө олсон орлогынхоо 10 хүртэл хувийг боломжоороо ирээдүйн хэрэгцээнд зориулан хуримтлуулах нь зөв байдаг. Хэрэв мөнгийг бэлэн мөнгө хэлбэрээр өөртөө хадгалсан тохиолдолд тэр нь инфляцийн нөлөөнд автаж үнэ цэнээ алддаг. Харин банкинд хадгалах зэргээр эргэлтэд оруулбал өсөх боломжтой.

**Мөнгийг
бэлэглэх,
өвлүүлэх**

Мөнгө бэлэглэх эсвэл өвлүүлэх маш олон шалтгаан бий. Мөнгийг хэн нэгэнд бэлэглэснээр хүлээн авсан хүнийхээ талархлыг хүлээнэ. Хандив, буцалтгүй тусламжаас эхлээд мөнгийг үр хүүхэддээ эд хөрөнгө хэлбэрээр өвлүүлэх зэрэг олон хэлбэрээр ашиглаж болно.

**Мөнгийг
арилжаалах**

Мөнгө танд өөрийнхөө үнэ цэнэтэй зүйлийг бусдад зориулж, хариуд нь өөрт хэрэгтэй байгаа зүйлээ олж авах боломжийг олгодог. Хэрэв хэн нэгэн үйлчилгээ үзүүлээч гэж хүсвэл, та үзүүлсэн үйлчилгээнийхээ төлбөрт мөнгө авна. Дараа нь та өөрийн хүсч буй бараа, үйлчилгээнд өөрийн олсон мөнгөө зориулах боломжтой болно.

1 Жеймс Е.Стоверс, (2010). Санхүүгийн тусгар тогтнол, х.21.

Санхүүгийн хамгийн энгийн хэлцэл бол мөнгийг хэн нэгэнд тодорхой хугацаанд, тодорхой хүүтэй ашиглуулж, өсгөж авах явдал байдаг. Үүнтэй холбоотой мөнгөний үнэ цэнэ гэсэн ойлголт үүснэ. Цаг хугацаа өнгөрөх тусам мөнгө аажмаар үнэ цэнэ буюу худалдан авах чадвараа алддаг. Ирээдүйд орж ирэх цаг хугацаанаас хамаарч хүлээн авах мөнгөний үнэ цэнэ өөр өөр байна. Мөнгө нь цаг хугацааны хувьд ирээдүйн болон өнөөгийн гэсэн 2 үнэ цэнэтэй. Энэ нь “Өнөөдрийн мөнгө маргаашийн мөнгөнөөс илүү үнэ цэнэтэй” гэсэн үзэлд үндэслэдэг. Монголчууд үүнийг “Маргаашийн өөхнөөс, өнөөдрийн уушиг дээр” хэмээн ярьдаг.

Санхүүгийн төрөл бүрийн шийдвэр гаргахад мөнгөний үнэ цэнийг зайлшгүй авч үзэх шаардлагатай. Мөнгийг яаж зарцуулахаас хамаарч мөнгөний үнэ цэнэ тогтоно. Эдийн засгийн оновчтой зөв бодлого хэрэгжүүлээгүйн улмаас бараа, үйлчилгээний үнэ нэмэгдэх үед мөнгө үнэ цэнээ алдана. Мөнгөний ирээдүйн үнэ цэнэ гэдэг нь өнөөдөр хадгалуулах мөнгө, хүү болон хугацааны нөлөөллөөр тодорхой хугацааны дараа өсөх дүнг илэрхийлдэг.

Мөнгийг банкинд хадгалуулж, банкинд ашиглуулсны төлөө хүү тооцуулж авна. Энэ нь өнөөдрийн мөнгийг өсгөдөг. Тархиа гашилган бодож, хөлсөө дуслуулан хөдөлмөрлөж олсон мөнгө илүү үнэ цэнэтэй байх бөгөөд, үргэлжийн сэтгэл ханамжийг бий болгоно.

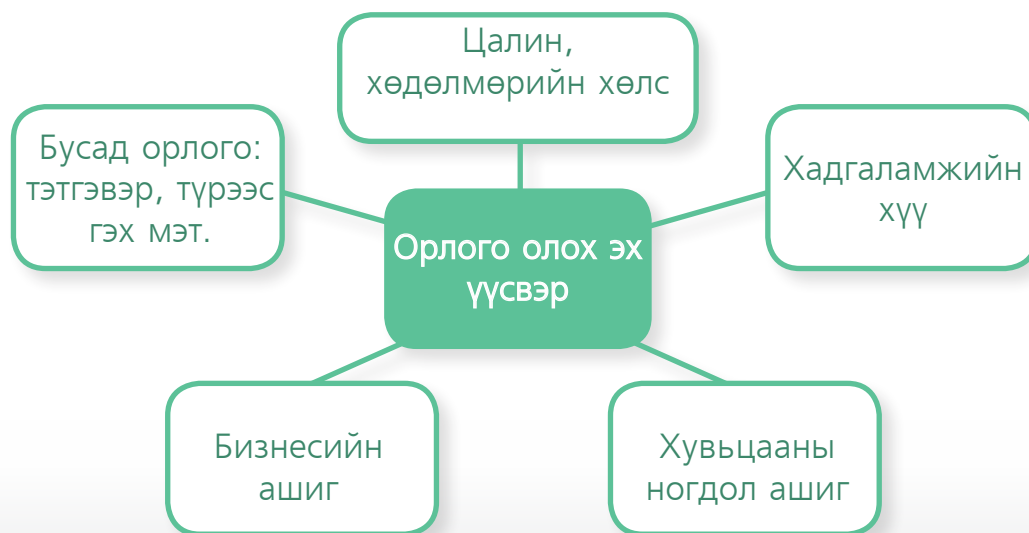
2. ОРЛОГО, ТҮҮНИЙГ БҮРДҮҮЛЭХ БОЛОМЖ НӨӨЦ

www.sankhuuginbolovsrol.mn

Та аль болох зарцуулснаасаа илүүг олох эсвэл олсноосоо багыг зарцуулах хэрэгтэй. Ингэснээр хуримтлал үүсгэх боломжтой. Орлого нь бараа бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэж нийлүүлэх, үйлчилгээ үзүүлэх үйл ажиллагаанаас тухайн хугацаанд бий болсон мөнгөн хөрөнгө юм. Өөрөөр хэлбэл, хийж гүйцэтгэсэн ажлынхаа төлөө авч буй мөнгөний хэмжээ юм.

Орлого нь биеийн болон оюуны хөдөлмөрийн үр дүнд бий болдог. Хувь хүн өөрт байгаа мөнгөө хадгалуулах эсвэл хөрөнгө оруулах шийдвэр гаргасны үр дүнд орлого олох боломж бүрддэг. Орлого олох эх үүсвэрийг Зураг 5-д үзүүлэв.

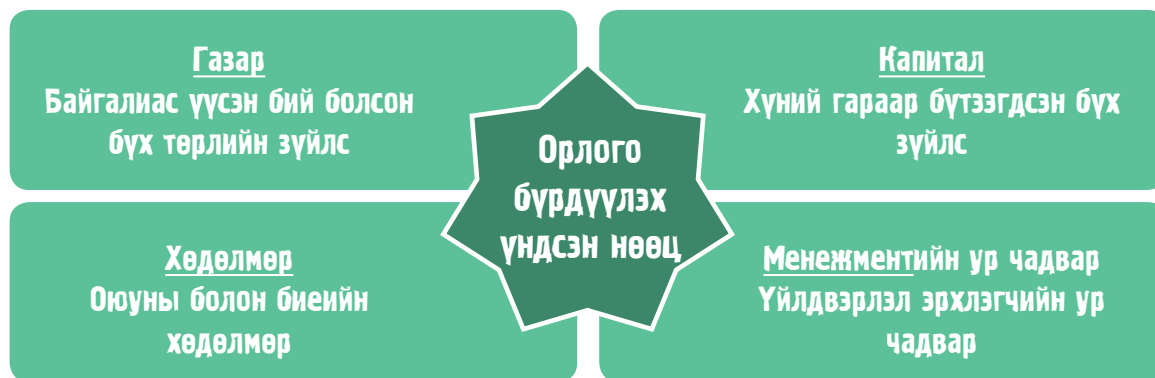
Зураг 5. Орлого олох эх үүсвэр

Хувь хүн аливаа хэлбэрийн аж ахуй эрхэлж орлого олбол энэ нь бизнесийн орлого болно. Бизнес эрхлэхийн тулд үндсэн дөрвөн төрлийн нөөц ашиглах

ба үүнд газар, капитал, хөдөлмөр, ур чадвар зэрэг орно. Орлого бүрдүүлэх үндсэн нөөцийг Зураг 6-д үзүүлэв.

Зураг 6. Орлого бий болгоход ашиглагдах нөөц

Хүмүүсийн хооронд нас чацуу, мэргэжил ижил, нэг нутгийнх гээд нийтлэг шинж олон ч, амьдралын түвшин өөр өөр байх үзэгдэл элбэг. Үүний нэг шалтгаан нь тухайн хүмүүсийн орлогын ялгаа юм. Тухайлбал, зарим хүмүүс хэд хэдэн эх

үүсвэрээс орлого олж байхад зарим нь орлогын ганц эх үүсвэртэй, зарим хүмүүс өөрийн гэсэн орлогын эх үүсвэргүй байдаг. Орлогыг нэмэгдүүлэх олон арга зам байх бөгөөд үүнийг Зураг 7-д үзүүлэв.

Зураг 7. Орлого нэмэгдүүлэх арга зам

Мөнгө, хүмүүст хүсэл зорилгодоо хүрэхэд тусалж, гачигдаж дутагдах зүйлгүй тайван амьдрах боломжийг олгодог. Ухаан бодолдоо мөнгө бий болгож сурах нь онцгой чухал. Учир нь мөнгө, эд баялаг оюун ухаанд байр

сууриа эзлээд дараа нь биетээр орж ирнэ. Бодож сэтгэх оюун ухааны орон зайгаа тэлж, ядуу явцуу бодлоосоо салахгүй бол тэр жижигхэн орон зайд их мөнгөний санаа орж ирэхгүй.

3. ЗАРДАЛ, ТҮҮНИЙГ ХЭМНЭХ АРГА

www.sankhuugiinbolovsrol.mn

Маш олон хүмүүс олоогүй мөнгөө үрж, хүсээгүй зүйлээ авч, дургүй хүнээ дагуулах гэдэг.

—Will Rogers

Мөнгийг олохоос илүү зөв зарцуулахад анхаарлаа хандуулах хэрэгтэй. Учир нь хэрэгцээ цаг ямагт байдаг бөгөөд өсөн нэмэгдэх хандлагатай байдаг. Өөрөөр хэлбэл, хүний хэрэгцээ нь хязгааргүй, хэрэгцээг хангах мөнгө хязгаартай. Иймд хязгаарлагдмал нөөц буюу мөнгийг хязгааргүй хэрэгцээнд зөв зохистой зарцуулах нь хувь хүнээс илүү их ур чадвар шаардана. Түүнчлэн мөнгийг хэрэгтэй зүйлсэд шаардлагатай хэмжээгээр зарцуулах нь зүйтэй. Олж байгаа мөнгө биш, үлдэж байгаа мөнгө л хүнийг чинээлэг болгодог гэсэн үгийг үргэлж санаж явах хэрэгтэй.

Хувь хүн эсвэл өрх гэр зардлаа төлөвлөхдөө дараах зүйлсэд анхаарвал зохино. Үүнд:

- Зарцуулалт хийх зүйлс нь хэрэгцээ юу? эсвэл хүсэл үү? гэдгийг ялгаж таних;

- Өргөн хэрэглээний барааны үнийн өсөлтийг харгалзаж үзэх;
- Бэлэн мөнгөөр худалдан авалт хийх үед мөнгөний хариултыг бага гэлтгүй авч байх;
- Амьдралын энгийн зүйлсээс таашаал авах;
- Эд зүйлсээ гамнаж тордох зэрэг орно.

Хувь хүний амьдралд тулгарч болзошгүй дараах сорилтууд байж болно. Үүнд:

- Амьжиргаагаа хангах;
- Ажлын байраа хадгалах;
- Хуримтлал үүсгэх;
- Юунд хөрөнгө оруулалт хийхээ шийдэх;
- Мөнгөнийхөө үнэ цэнийг хадгалж авч үлдэх;

- Боловсрол эзэмших;
- Эрүүл мэндээ хамгаалах;
- Зээлээ төлж дуусгах;
- Өөрийгөө хөгжүүлэх;
- Үр хүүхэд, хань нөхөд, эцэг эхээ халамжлах;
- Даатгалд хамрагдах гэх мэт.

Олсон орлогоо зөв зохистой зарцуулж байж амьдралд тохиолдох эдгээр үйл явдлыг шийдэх боломжтой.

Хүн олсноороо биш хэмнэснээрээ баяждаг гэх үг ч бий. Хүн хэрэглээгээ хянаж, төлөвлөж, тооцоолж байж сая хэмнэлт үүсгэж, хуримтлал бий болгоно. Хувь хүн хэрэглээгээ танах, үргүй зүйлд мөнгө зарцуулахгүй байх аргуудыг Зураг 8-д харуулав.

Зураг 8. Хэрэглээг танах арга

Дараах хүснэгтээс ямар зардал таны орлогын хэдэн хувийг эзэлж байвал “Зохистой”-г ойлгох боломжтой.

Хүснэгт 1. Орлогод эзлэх зардлын хувь¹

Зардлын ангилал	Зохистой хэмжээ	Зохистой хэмжээнээс 5-10 % болон түүнээс дээш хувиар хэтрэх үед
Өрхийн хэрэглээ (Хоол хүнс, ахуйн хэрэглээ, хувцас, унаа тээвэр гэх мэт)	30%	Таны хоол хүнсэндээ зарцуулж буй зардал орлогын 30%-иас хэтрэхгүй байх нь тохиромжтой. Хэрвээ энэ хэмжээнээс 5-10 % хэтэрвэл таны өрхийн санхүүгийн байдал хүндрэх аюултай. Иймээс та зардлуудаа хянаж багасгах арга хэмжээ авах шаардлагатай.
Тогтмол төлбөр	25%	Тогтмол төлбөртөө зарцуулах мөнгө таны орлогын 25%-иас хэтрэхгүй байх нь тохиромжтой. Хэтэрсэн тохиолдолд та одооноос хэмнэлт хийж эхлээрэй.
Боловсрол	10%	Та боловсролдоо зориулан хөрөнгө оруулалт хийж байгаа нь сайшаалтай ч энэ хэсгийн зардал таны орлогын 10%-иас хэтрэхгүй байвал тохиромжтой. Тиймээс гарч буй зардлуудаа хянаж багасгах арга хэмжээ аваарай. Хамгийн гол нь боловсролдоо зориулах мөнгөн хуримтлалыг эртнээс төлөвлөж үүсгэснээр танд ирэх санхүүгийн дарамт буурна гэдгийг санаарай.
Хүүхдийн зардал Сургууль, цэцэрлэгийн төлбөр, хувцас, халаасны мөнгө (унаа, хоол гэх мэт)	10%	Таны хүүхдэдээ зарцуулж буй зардал хэдий өндөр байгаа нь сайн хэдий ч уг зардал нь таны хүүхдийн ирээдүйд хэр өгөөжтэй байж чадах вэ? Өнөөдрийн чихэр жимснээс нь багахан хасаад хүүхдийнхээ ирээдүйд зориулж хуримтлал үүсгэдэг үү? Энэ асуултыг өөртөө нэг тавиад үзээрэй.

¹ Таны өрхийн орлого, зарлагын зохистой хэмжээ ямар түвшинд байх ёстой вэ?, Өдрийн сонин, 2016-11-29-ний №273 (5538) дугаарын нийтлэл

Зардлын ангилал	Зохистой хэмжээ	Зохистой хэмжээнээс 5-10 % болон түүнээс дээш хувиар хэтрэх үед
Чөлөөт цаг	10%	Чөлөөт цагтаа зориулан зарцуулах мөнгө таны орлогын 10%-иас хэтрэхгүй байвал тохиромжтой. Хэрвээ та үүнээс илүү мөнгийг зарцуулж байгаа бол таны санхүүгийн байдал хүндрэх аюултай. Судалгаанд хамрагдагсдын ихэнх нь гадуур хооллоход их мөнгө зарцуулж байгааг тогтоожээ. Энэ нь таны өрхийн санхүүд эргээд дарамт үзүүлэх болно. Иймд та гадуур хооллох давтамжаа багасгаж, зарим наргиан цэнгээнийг алгасаж сураарай.
Эрүүл мэнд, гоо сайхан	10%	Таны эрүүл мэнд, гоо сайхны зардал таны орлогын 10%-иас хэтрэхгүй байвал тохиромжтой. Үнэтэй брэндийн бараануудын сав боодолд хамаг мөнгө үрдэгийг санаарай. Харин эрүүл мэндийн асуудлыг эрүүл мэндийн даатгалд даатгуулснаар шийдвэрлэх боломжтой. Мөн урьдчилан сэргийлэх үзлэгт тогтмол хамрагдсанаар өвдсөн хойноо их мөнгө үрэхээс сэргийлнэ. Улиралд нэг удаа гэр бүлээрээ бүх төрлийн урьдчилан сэргийлэх үзлэгт хамрагдаж сураарай.
Төлөвлөөгүй зардал	5%	Таны төлөвлөөгүй зардал нь орлогын 5%-иас хэтрэхгүй байх нь тохиромжтой. Тиймээс та гэнэтийн хэрэгцээндээ зориулан хуримтлал үүсгэж байгаарай. Хүнд хэцүү үед 10 төгрөг ч олдохгүй үе тохиолддог. Иймээс та үүнд зориулсан хадгаламжийн бүтээгдэхүүнийг судлаад хэрэгжүүлээрэй.

Хүн хэрэглээгээ зөв зохистой, аль болох хүрээлэн буй байгаль орчинд хор хөнөөлгүй, нийгэм-эдийн засгийн хувьд үр ашигтай байх хэмжээнд хангах нь ХХI зууны дэлхий нийтийн хөгжлийн чиг хандлага болсон “Тогтвортой хөгжил”-ийн үзэл санаанд нийцэх юм. Ингэснээр тогтвортой амьдралын хэв маяг бий болно.

Мөнгө хангалттай байвал бүх зүйл тэгш сайхан, санаа зовох асуудалгүй тайван сайхан байна даа гэж хүмүүс уулга алдацгаадаг. Мөнгө аз жаргалыг цогцоор нь бүтээгч хараахан биш.

“Харамсалтай нь мөнгө жаргал авчрахгүй, гай тарих нь ч бий”. Хэтэрхий их мөнгөтэй хэрнээ аз жаргалтай байж чадахгүй зовж яваа хүн олон. Хангалттай их мөнгөтэй мөртлөө унтаж чадахгүй шөнөжингөө тарчилдаг хүн аз жаргалтай байж чадах уу? Мөнгөөр худалдан авч болдоггүй зүйл хүний амьдралд олон бий. “Мөнгөөр унтах ор худалдан авч болно, харин нойр худалдан авч чадахгүй” гэдэг. Амьдралд хангалттай хүрэлцэх мөнгөтэй болж, түүнийгээ зөв зарцуулж, санхүүгийн эрх чөлөөнд хүрч, аз жаргалын үүдийг өөрсдөө нээцгээе.